

מושב II

יו"ר המושב: פרופ' יורם יובל

יישומים מגובי מחקר למניעת אובדנות - מבט רב תחומי

יורים ובוכים: פציעה מוסרית והשלכותיה על פסיכופתולוגיה ואובדנות בקרב לוחמים משוחררים

ד"ר גדי זרח, אוניברסיטת אריאל

ד"ר יוסי לוי-בלז, המרכז האקדמי רופין

רקע: אירועים עם פוטנציאל לפציעה מוסרית הינם אירועים בהם לוחמים מבצעים, אינם יכולים למנוע, או עדים למעשים אשר נחווים ככאלה אשר עוברים בצורה משמעותית על אמונות וציפיות מוסריות עמוקות מעצמם. בשנים האחרונות נמצא כי חשיפה לאירועים עם פוטנציאל לפציעה מוסרית השלכות פוגעניות ארוכות טווח כפי שמתבטאים בפסיכופתולוגיה פוסט טראומטית וכן במחשבות והתנהגויות אובדניות. עם זאת, המחקר אודות הגורמים הפסיכולוגיים שעשויים להסביר את התהליכים העומדים בבסיס הקשר בין החשיפה לאירועים עם פוטנציאל לפציעה מוסרית להשלכותיה הפסיכופתולוגיות נמצא בחיתוליו.

שיטה: זהו מחקר קורלטיבי, רחבי בו נדגמו 191 לוחמים לשעבר אשר הוערכו במהלך שנת 2017 באמצעות שאלונים מתוקפים לדיווח עצמי.

תוצאות: יותר מחמישית מהמדגם דיווחו על חשיפה לאירועים עם פוטנציאל לפציעה מוסרית במהלך שירותם הצבאי. חוויות אישיות של בגידה מצד דמויות צבאיות ולא צבאיות נקשרו ברמות גבוהות יותר של תסמינים פוסט טראומטיים. לעומתם, חוויות של ביצוע או עדות למעשים פוגעניים מבחינה מוסרית וכן חוויות נתפסות של בגידה, נמצאו קשורים לעלייה ברמות המחשבות והתנהגויות האובדניות. מודל אינטגרטיבי הצביע על חוויות ההתמלכדות והתסמינים הדיכאוניים כגורמים מתווכים אפשריים לקשר שבין חשיפה לאירועים עם פוטנציאל לפציעה מוסרית, המחשבות והתנהגויות האובדניות.

מסקנות: בקרב שיעור מועט אך משמעותי חשיפה לאירועים עם פוטנציאל לפציעה מוסרית במהלך השירות הצבאי הינה גורם סיכון לפסיכופתולוגיה פוסט טראומטית וכן לחשיבה והתנהגות אובדנית. מעל ומעבר לעיבוד חוויות דחק מבוססות-פחד בזמן השירות הצבאי, על קלינאים לתת את הדעת

לחוויות המטלטלות מבחינה מוסרית את נפשם של הלוחמים ואשר עשויות בתורם להוביל למצוקה פסיכולוגית.

רצף הטיפול במבוטחי מאוחדת שבצעו ניסיון אובדני קשה

גיל רביב¹, ערד קודש^{1,2}, רויטל אורדן¹, דני וילה¹, קטי סמוחה¹, אורן פרגמנט¹

¹ קופת חולים מאוחדת

² אוניברסיטת חיפה

רקע

במהלך 2016 הוקם במאוחדת, צוות רב-מקצועי לצורך גיבוש ופיתוח אסטרטגיות לצמצום התנהגות אובדנית של מבוטחיה. כחלק מפעילות הצוות פותח רשם "ניסיונות אובדניים" לזיהוי מבוטחים שביצעו ניסיונות אובדניים קשים, המהווה חוליה ראשונה ברצף טיפול למניעת ניסיונות בעתיד. ניסיון אובדני קשה הוגדר כניסיון שהוביל לאשפוז בבתי חולים כלליים. השיעור השנתי מכלל אוכלוסיית מאוחדת של ניסיונות אובדניים קשים עלה משמעותית בשנים האחרונות ובשנת 2017 היה 18.7/100,000.

מטרות

מתוך הכרה כי מדובר באוכלוסייה בסיכון גבוה למצוקה נפשית ובפרט לניסיון אובדני חוזר, עלה הצורך לוודא את רציפות העברת המידע בין הגורמים שבאים במגע עם המבוטח ורצף הטיפול בין בית החולים והקהילה ובין גורמי הטיפול השונים בתוך הקהילה.

שיטות

פותח רשם המתבסס על דיווח יומי מבתי החולים למאוחדת על כל מבוטח שאושפז בגין ניסיון אובדני. הרשם מתעדכן באופן יומי ומתממשק עם מערכות המידע במאוחדת. מידע זה מוזן למסד הנתונים הדיגיטלי של בקרי האשפוז של מאוחדת ומתריע על אשפוזו של מבוטח לאחר ניסיון אובדני בבית החולים שבאחריותם. על פי פרוטוקול שפותח, בקר האשפוז מבצע התערבות ראשונית עם המאושפז ומשפחתו וכן מתאם את העברת המידע לגוף הקשר של מאוחדת בקהילה-מטיב. עם שחרור המבוטח מתאם המטיב את המשך הטיפול הרב מקצועי בתחום בריאות הגוף והנפש ביחס לצורכי המטופל, תוך סגירת המעגל עם הגעת המבוטח לגורם המטפל ובפרק זמן קצוב.

תוצאות

בכנס נציג את תרשים הזרימה הן בהיבט של העברת המידע והן בהיבט ההתערבות. נציג נתונים ראשוניים על מספר המבוטחים שנעשתה מולם התערבות בתוך בית החולים מכלל המטופלים שבצעו ניסיון אובדני קשה . בנוסף נציג את המגמות של אורך פרקי הזמן בין שחרור המבוטח מבית החולים ועד הגעתו לגורם טיפול בקהילה.

מסקנות

הנחת העבודה היא שרצף הטיפול שיוצג , שהינו מודל ייחודי בישראל, יוכל להדק את רציפות הטיפול ולהוביל לשיפור הטיפול בקבוצת סיכון ייחודית זו כמו גם, ובתקווה, להוביל להפחתה בשיעורי האובדנות בקרבם.

המלצות

מוצע לאמץ מודל מניעתי פרואקטיבי ויישומי זה גם בארגוני בריאות נוספים. למודל יכולה להיות השלכה רוחבית גם לאוכלוסיות נוספות בסיכון.

כיצד תורמת תכנית הכשרה למניעת אובדנות

להבנת תפקידו הייחודי של המורה במערך הטיפולי הכולל

ד"ר אלה שראל-מחלב חוקרת התכנית; גב' רחל אברהם, מנהלת התכנית

היחידה להתמודדות במצבי לחץ ומשבר, שפ"י, משרד החינוך

מנהלת היחידה, ד"ר יוכי סימן טוב

המערכת הבית ספרית היא המקום המרכזי והטבעי לקיומן של תכניות חינוכיות העוסקות במניעת אובדנות. לפיכך מטרות המחקר הנוכחי הן להבין את החוויה הסובייקטיבית של המורה בתהליך ההכשרה, תוך התייחסות לקונטקסט בתוכו הוא פועל, ולבחון את התרומה של ההכשרה לכלל הצוות החינוכי. הגישה המחקרית המובילה את מחקר היא איכותנית נרטיבית, משום שהיא מאפשרת ללמוד בצורה עמוקה יותר על התפיסות, המחשבות, הפחדים והצרכים של מורים בבואם לעסוק בנושא זה.

במחקר השתתפו כ 60 מורים מחנכים ומקצועיים, משני תיכונים עיוניים במרכז הארץ, בגילאי 27-56, רובם בעלי תואר שני. ההכשרה כללה 8 מפגשים, (16 שעות), העוסקים בידע בנושא מניעת אובדנות, הערכת סיכון, שיחה עם תלמיד אובדני, היכרות עם שותפי תפקיד, יצירת שפה מקצועית משותפת, העברת שיעורים בנושא ועוד. ההשתתפות בהכשרה ובמחקר המלווה נעשתה בהסכמה, ואיסוף המידע נעשה באמצעות כתיבה רפלקטיבית. המורים התבקשו לתאר באופן חופשי את התהליך שעברו בהכשרה, ולהתייחס לשאלות כגון: מה התחדש לי בעקבות המפגשים? ומה אעשה אחרת היום כאיש חינוך במפגש עם תלמיד? כל מורה כתב אחד עד שלושה עמודים. מעט מהמורים הסתפקו בפחות מעמוד. ניתוח הנתונים כלל קידוד, במטרה להבין מהם המסרים המרכזיים שעולים מהמורים, קטגוריזציה ל'תימות' מרכזיות, והרחבה תיאורטית.

ממצאי המחקר תומכים בתרומות דומות שנמצאו במחקרים קודמים העוסקים בהכשרת שומרי סף. בנוסף לכך הם מביאים לקדמת הבמה תרומות ייחודיות, ומרחיבים את הידע בנושא. תרומות אלה מתייחסות להבנת תפקידו הייחודי של איש החינוך במערך התמיכה הכולל, לאבחנה בין תפקידו של המחנך לבין תפקידו של המורה, ולייחודם של מורי המגמות במתן מענה ותמיכה בתלמיד אובדני. תרומה נוספת באה לידי ביטוי בחיזוק הקשר הרגשי בין המורים לתלמידים ובתחושת הקרבה ביניהם, ללא קשר לדיבור ישיר על הנושא. לבסוף, מורים הדגישו את חשיבות ההכשרה, מכיוון שהיא

חיזקה את תחושת המסוגלות בשיח הפרטני, אולם הם ציינו כי תחושת המסוגלות עדיין נמוכה באשר לקיום שיח יזום בכיתה.

ניתוח הממצאים מלמד על קיומם של שני צירים: האחד - תלמיד פרטני וכיתה כקבוצה, השני - עיסוק אקראי בנושא כאשר הוא עולה מצד התלמידים, לעומת עיסוק יזום על ידי המורה. על בסיס זה מוצע מודל חינוכי-רגשי המתאר את הממדים הרבים והמגוונים בתפקידם של מורים במניעת אובדנות, ואת המורכבות הקיימת לצד הכוחות הייחודיים שיש במערכת החינוך.